

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
ХІ Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 28 травня 2024 року)

Суми
2024

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Гончаренко А. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Дегтярьов С. І., д-р іст. наук (Сумський державний університет);
Ільницький В. І., д-р іст. наук (Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка);
Каганов Ю. О., д-р іст. наук (Запорізький національний університет);
Король В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Котляр Ю. В., д-р іст. наук (Чорноморський національний університет ім. П. Могили, м. Миколаїв);
Куліш А. М., д-р юрид. наук (Сумський державний університет);
Лебідь А. Є., д-р філос. наук (Сумський державний університет);
Лобко Н. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Черкасов А. А., д-р іст. наук (Cherkas Global University, США).

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 7 від 21.06.2024 р.)

**Суспільно-політичні процеси в Україні та світі:
історія, проблеми, перспективи** : матер. XI Всеукр. наук.-
практ. конф. (Суми, 28 травня 2024 р.) / ред. колегія :
В. М. Власенко, А. В. Гончаренко, С. І. Дегтярьов та ін.
Суми : Сумський державний університет, 2024. 197 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, виголошені в рамках XI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи», присвяченої актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

© Сумський державний університет, 2024
© Автори, 2024

ПОНОМАРЬОВА К. О.

студентка, гр. ІС-01,

Сумський державний університет

(наук. керівник: д.і.н., проф. С. І. Дегтярьов)

ІСТОРІЯ ВІЙСЬКОВИХ ПОСЕЛЕНЬ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Історія України міцно пов'язана з війнами, що повсякчас відбувались на її території. У різні часи на українських землях існували різноманітні варіанти організації війська. Великою мірою це залежало від форми правління у той чи інших хронологічний період, відносин із сусідніми державами, особливостей управлінського апарату тощо. У першій половині ХІХ ст., коли переважна більшість українських земель внаслідок колоніальної політики Російської імперії були інкорпоровані до складу цієї держави, з'являється особлива форма військової організації – військові поселення.

Це була спроба часткової реорганізації армії. У військових поселеннях військова служба поєднувалася з господарчою діяльністю. Це повинно було суттєво знизити витрати на утримання армії. До числа військових поселенців найчастіше зараховували державних селян і козаків, які опинялися у дуже складному, підневільному становищі. Це спричиняло згодом досить серйозні народні виступи, заворушення (повстання бузьких козаків 1817 р., Чугуївське повстання 1819 р., Шебелинське повстання 1829 р. та ін.).

Військові поселення стали предметом наукових зацікавлень багатьох вчених. Так, історією їх виникнення та устрою цікавились зарубіжні та українські науковці, тому на цю тему написано багато робіт, що розкривають її із різних сторін [2]. Поверхові згадки про військові поселення з'являлися ще в дорадянській історіографії. Дослідники побіжно описували їх соціальний устрій, господарство, наголошували на тяжкому становищі поселенців та загальній невігідності цієї ідеї. Радянська історіографія акцентувала увагу на причинах створення поселень та питаннях класової боротьби [1].

У 1927 р. вийшла праця О. Д. Багалій-Татарінової «Нариси з історії військових поселень в Україні». У ній розповідається про перехід побузького козацтва на становище військового кавалерійського поселення, а також акцентується увага на необхідності ширшого вивчення цієї теми, зокрема внутрішнього життя та соціально-економічних чинників. Ці чинники досліджувала Т. Д. Липовська. Вона розглянула соціально-економічний розвиток військових поселень, їх майнову диференціацію і т. д.

Дослідженням цієї теми займалось багато російських вчених: Т. Кандаурова, Б. Давидов та ін. Зокрема Т. Кандаурова у своїй роботі вивчала господарство поселенців Херсонського військового поселення [3].

З українських вчених великий внесок у дослідження військових поселень зробив К. М. Ячменіхін. Цій темі він присвятив монографію *«Военные поселения в России: История социально-экономического эксперимента»* та

низку публікацій у науковій періодиці. У праці *«Военные поселения в русской дореволюционной и советской историографии»* він розробив періодизацію вивчення історії військових поселень в історичній літературі ХІХ–ХХ ст. Також він звертав увагу на аналіз стану шкільної освіти, розвиток аграрної культури, сільськогосподарське виробництво в округах військових поселень.

Великий доробок з цієї тематики має В. Л. Цубенко. Вона вивчила історіографію українських та зарубіжних вчених, що писали про військові поселення. Дослідниця є автором книги *«Документи з історії військових поселень в Україні»*, де зібрала та структурувала історичні документи про військові поселення кавалерії на Харківщині, Херсонщині, Кам'янець-Подільщині. Також вона писала про військові поселення на території Київської та Подільської губернії, військову організацію Новоросійського (Херсонського) військового поселення.

Про органи управління в Слобідсько-Українських військових поселеннях 1817-1832 рр. писав О. Колєватов. Він дослідив передумови виникнення військових поселень, організацію в них церковного й економічного життя [3].

Отже, військовими поселеннями на території України цікавилась науковці у різні часи. Вивчаючи їх вони звертали увагу на різні аспекти цієї теми, намагаючись ширше розкрити проблематику виникнення та існування поселень.

1. Філоретова Л. М. Господарська діяльність військових поселень Півдня України // Український селянин. 2004. № 8. С. 150–153.

2. Філоретова Л. М. Заснування системи військових поселень на півдні України // Наукові записки КДПУ. Серія: Історичні науки. 2005. Вип. 9. С. 216–220.

3. Цубенко В. Дослідження проблем військових поселень кавалерії в Україні в сучасній, зарубіжній та вітчизняній історіографії // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. Вип. 1. С. 242–246.

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. ЛОКАЛЬНІ СТУДІЇ

Антонов Є. М.

Перебування Т. Г. Шевченка на Сумщині
у творчості Віри Юрченко 3

Власенко В. М.

З епістолярію Костя Мацієвича 1922 р. 9

Гаврилишин П. М.

Виявлені джерела до вивчення біографії
Богдана Гаврилишина 15

Герасимчук О. М.

Формування організаційно-правових основ
переселення козаків Північного Лівобережжя
України на Кубань у 1820–1825 рр. 20

Зінченко І. Д.

До питання про формування кордонів України
в 40-50-х роках ХХ ст.: огляд вибраної історіографії 27

Король В. М.

Село Блотниця Талалаївського району
1950–1960-х рр. у матеріалах усної історії 30

Котельницький Н. А.

Праці В. М. Хижнякова як джерело з історії формування
клерикальної політики земської ліберальної партії
Північної України (80-ті рр. XIX ст.) 43

Лобко Н. В.

Матеріали про військову службу як джерело
генеалогічної інформації 50

Медведєв І. А.

Події лютого-березня 2022 року в Тростянецькій
громаді Сумської області: хронологія та факти 55

Пономарьова К. О.

Історія військових поселень на території України:
до постановки проблеми 61

Шуть Т. І.

Соціально-економічне життя Сум у період німецької
окупації (за матеріалами газети «Сумський вісник») 65

Тихомиров К. В.

Жертви окупаційного нацистського режиму
на території України 70

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Андрощук В. П.

В'ячеслав Липинський на дипломатичній
службі Української держави 75

Баб'як М. О., Дикий В. В.

Дипломатична співпраця УНР і ЗУНР у добу
національно-визвольних змагань 80

Гончаренко А. В.

Радянська історіографія ролі Великої Британії в еволюції
колоніалізму наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. 84

Дацків І. Б., Проць В. В.

Міжнародна діяльність Лонгіна Цегельського 90

Зінченко І. Д.

Південно-західний кордон УРСР в 40-х роках ХХ ст.:
делімітація та демаркація 95

Іванов І. А.

Діяльність Оди Нобунаги по об'єднанню Японії 99

Мірошниченко А. В.

Роль Томаша Масарика в становленні
незалежної Чехословаччини 105

Назаров М. С.

Основні етапи російсько-української війни 2022-2024 рр. 110

<i>Порфілова М. В.</i> Зародження, формування і становлення соціальної політики	114
<i>Рагуліна А. В.</i> Смертна кара за кодексами законів Давньої Месопотамії	118
<u>КУЛЬТУРА ТА ОСВІТА: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ</u>	
<i>Антоненко П. Ю.</i> Коренізація як передумова розвитку українського мистецтва в 1920-1930-х роках	121
<i>Антонов Є. М.</i> Ілля Ріпін – український художник	125
<i>Гвоздицька С. М., Єсін А. І.</i> Особливості сучасного етапу розвитку витинанки на Сумщині	129
<i>Глушенок Н. М.</i> Висвітлення стану дослідження поняття міждисциплінарної інтеграції	135
<i>Дегтярьов С. І.</i> Проект Батуринського університету гетьмана Кирила Розумовського	140

- Дегтярьова Д. С.***
Відстоювання феміністичних поглядів у драматичній
поемі «Бояриня» Лесі Українки 149
- Калінін І. М.***
Правознавство в чоловічих гімназіях
кінця ХІХ – початку ХХ ст. 155
- Картава К. С.***
Ганна Затиркевич-Карпинська – громадська діячка
та особистість 161
- Кудінов Д. В.***
Пансіон Ганни Іванової в Сумах: нотатки до історії
жіночої освіти 167
- Маркович О. С.***
Значення творчості Василя Кричевського 174
- Струпінська Д. В.***
Неполітичні проекти Георгія Нарбути як
складова української національної культури
початку ХХ ст. 181
- Ярош Н. В.***
Виховний процес у навчальних закладах системи
державних трудових резервів СРСР (1940–1950-ті рр.) 189

Наукове видання

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
XI Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 28 травня 2024 року)

Оригінал-макет підготовлено на
кафедрі історії СумДУ

Редколегія не несе відповідальності за точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Матеріали друкуються в авторській редакції. Точка зору редколегії не завжди збігається з точкою зору автора.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 16,77. Обл.-вид. арк. 19,83. Тираж 100 пр. Зам.№
Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.